

Mandens alderdom belyst ved foryngelseskirurgi

KØN, MASKULINITET OG ALDRING I 20'ERNES USA

Karen Munk, Center for Sundhed, Menneske og Kultur, Institut for Filosofi, Århus Universitet

Denne artikel bygger på en amerikansk doktordisputats i historie.^{1,2}

Den 3. oktober 1921 kunne man i New York Times læse følgende: *Dr. Steinach kan gøre gamle unge; den østrigske opdager af en metode til at forsinke senilitet er inviteret til at besøge USA. Mange gennemgår operationer; dr. Lorenz, en berømt kirurg, siges at være blevet forynget af behandlingen.* Videre den 9. februar 1922: *Forventer at kunne udskifte alle vitale organer; dr. Voronoff bebuder bemærkelsesværdig opdagelse m.h.t. at bruge organer fra chimpanser; første test er en succes; kirurg har opereret på amerikanere og har en lang venteliste.* Den 7. oktober 1922: *Voronoff patient fortæller om et nyt liv; Liardet mener at kirteloperationer vil sætte ham i stand til at blive 150 år; rynker forsvinder, håret vokser ud igen.* Den 6. december 1922: *Brite forynget i en alder af 98; Harry Gardner har fået sit tredje sæt tænder og et excellent syn.* Uddybende hedder det om mr. Gardner at: *for et år siden var mr. Gardner tvunget til at spise blød mad og bruge briller, men den eneste fysiske defekt han nu lider af, er dårlig hørelse.*

Men også for ældre kvinder syntest der nu at være en vej ud af alderdommens fængsel – og måske ikke bare alderdommens, men også kønnets fængsel. I 1923 publicerede den amerikanske forfatter, Gertrude Atherton, født i 1858 og angiveligt selv prøveklud for den omtalte foryngelseskirurgi med et strålende resultat til følge, en roman – *Black Oxen*. Hovedpersonen, en ældre kvinde ved navn Mary Ogden, vender efter mange år i udlandet og efter en foryngelsesoperation tilbage til sin gamle high society kreds i New York. Hendes venner kan ikke genkende hende i denne smukke unge kvinde som kan drive enhver ung mand til desperation af begær. Men Mary er ikke bare smuk; hun er også i besiddelse af den visdom som kommer af et helt livs opsparede erfaring, hvilket forhindrer hende i at begå ungdommelige tåbeligheder. Athertons heltinde skal således ikke bruge sin foryngelse til at lægge mænd ned med – selvom beundring fra mændene naturligvis aldrig skader, nej, den unge smukke heltinde er på grund af sin livserfaring og skønhed nu en magtfuld kvinde der agter at omsætte sine erfaringer til praktisk virkelighed.

VISIONER FOR DEN GAMLE MAND

Baggrunden for alt dette var overordnet set bestræbelser i begyndelsen af det 20. århundrede i lægevidenskaben på at kortlægge forbindelsen imellem specifikke organer og essensen af maskulinitet og feminitet (fx mænds intellektuelle styrke og kvinders særlige talent for husholdning). Endvidere var der fremkommet nye teorier om at det kunne være kemiske budbringere i blodet der kontrollerede disse køns karakteristika. Disse budbringere mentes at være et stof der blev dannet i mænds og kvinders kønskirtler. Og for mændenes vedkommende så øjensynligt knyttet til sædproduktion.

Tre europæiske læger så på den baggrund en ny fremtid tegne sig for først og fremmest gamle mænd samt måske også for homoseksuelle mænd og for gamle kvinder: Eugen Steinach ansat på Institut for Eksperimentel Biologi i Wien; Serge Voronoff praktiserende kirurg i Paris og optaget af kirteltransplantationer samt Harry Benjamin fra Berlin, senere praktiserende specialist i kirtelsygdomme i New York. Steinach, Voronoff og Benjamin betragtede sig som frontlinieforskere inden for livsforlængelse herunder forbedring af seksuel funktion og generelt øget effektivitet i fysisk og psykisk funktionsevne i alderdommen. Deres hypotese var at dette bl.a. kunne gøres v.h.j.a. transplantation af kirtelmateriale fra døde kroppe. Den franske fysiolog Charles Eduard Brown-Sequard havde i 1880'erne lavet sådanne forsøg med sig selv med et angiveligt godt resultat, og han var således hovedinspirationskilden for de tre læger, om end der efterfølgende blev udviklet forskellige teknikker til manipulation af kønskirtlerne.³ De tre lægers visioner vakte en enorm opsigt i USA såvel i som uden for den medicinske verden, og især journalister skrev entusiastisk om de nye muligheder.

Som en mere eller mindre tilsløret bivirkning af disse aktiviteter kom alderdommen imidlertid til at fremstå i et endog særdeles negativt lys hvor 1920'ernes ideer om maskulinitet og alderdom således blev konstrueret sammen som hinandens modsætninger, hvilket måske blev det mest holdbare re-

sultat af foryngelseslægerne virke. Man kunne jo, ifølge disse, iagttage hvorledes mænd frarøvet kønskirtlernes funktion, fx gamle mænd og eunukker, var uden manddom, dvs. uden seksuelt begær og potens samt generel energi. Endvidere kunne man hos den gamle mand og eunukken iagttage en tendens til udvikling af fedme som det ses hos kvinder og til at få lysere stemmer. I det hele taget betød manglende velfungerende mandlige kønskirtler udvikling af inferiøre individer frarøvet også manddommens moralske kvaliteter. Og omvendt kunne enhver jo se hvorledes udviklingen af kønskirtlerne omdannede drengen til en rigtig mand med en dybere stemme, med hår i ansigtet, i armhulerne og på kroppen, med en mere friskåren kropsprofil og med en mere moden og aktiv seksualitet. Drengen og ikke mindst eunukken og den gamle mand repræsenterede således modsætningen til sand maskulinitet.

DEN GAMLE KVINDE

Kvindens alderdom var også et problem som optog foryngelseslægerne, men ikke med samme entusiasme som mandens. Kvinder blev teknisk og teoretisk set anset for mere komplicerede end mænd. Kvindens alderdom starter for mandens med tidligt ophør af reproduktionsevnen. Og alligevel lever hun jo længe efter. Selvom om man kunne tage forskellige teknikker i anvendelse såsom røntgenbestråling af æggestokkene eller implantation af materiale fra chimpansers æggestokke med fremgang for udseende og intellekt til følge, kunne man alligevel ikke genskabe kvindens reproduktionsevne. Og kvinders menopause blev således i årene fremover i stigende grad anset for at være et medicinsk problem. Dertil kom også det meget væsentlige forhold, påpegede dr. Benjamin over for sine kolleger, at man ikke kunne regne med kvinders subjektive rapporter om eventuelle virkninger af behandlingen. Derfor rådede han dem til at ignorere alle udtalelser fra kvinder om sagen og vente til man havde mere objektive data til rådighed. Og objektive data kunne foryngelseslægerne som moderne naturvidenskabeligt

funderede forskere bl.a. få fra rotteforsøg, selvom det blev hanrotterne der påkaldte sig mest opmærksomhed.

FORYNGEDE ROTTERS KØNSIDENTITET

Fordelen ved rotteforsøg var at man her kunne studere den sande natur af det feminine og det maskuline uden forstyrrende kulturel indflydelse. Steinach, Voronoff og Benjamin var af den opfattelse at disse karakteristika var ens for dyr og mennesker. Det skulle således være uden problemer at overføre resultater fra dyreforsøg på mennesker.

Særligt definitionen af sand maskulinitet og dens relation til kønskirtlernes funktion havde deres interesse. Fx mente Steinach at kunne føre det ultimative bevis for kønskirtlernes betydning for køns karakteristika ved rotteforsøg hvor han gennemførte kønskifteoperationer på kastrerede rotter. Æggestokke og testikler blev transplanteret på kastrerede rotter af modsat køn. Virkningen var overbevisende; kastrerede hunrotter med testikler var nu tydeligt tiltrukket af hunrotter med intakte kønskirtler, mens kastrerede hanrotter med æggestokke udviklede bryster. Følgelig måtte transplantation af testikler også kunne forynge gamle hanrotter.

Trods metodemæssig omhu og et videnskabeligt ideal om stringens beskrev Steinach i et malende sprog først og fremmest gamle hanrotters karakteristika: de var *svage, vaklende og oversete* og tilmed *magre, skabede og befængt med utøj*. Ja, den senile rotte var så affældig at den ikke engang kunne opvise sin gamle entusiasme ved tilstedeværelsen af en hunrotte, men i stedet trak sig kujonagtigt tilbage og undlod at begive sig i slagsmål med rivaler. Foryngede hanrotter derimod fandtes at være endog mere aggressivt konkurrerende og engagerede i hunrotter og interesserede i deres omverden end unge hanrotter. Den foryngede hanrotte *tog på i vægt, fik en ny, fin hårvækst, holdt hovedet højt med klare øjne. Det stille dyr der før havde mistet al interesse i sin omverden, blev livligt, meget interesseret i enhver detalje; klatrede gerne højt op for at få et stykke ost, blev straks aggressivt når en hanrotte blev lukket ind i buret og omvendt ivrigt efter kontakt når det var en hunrotte. Og disse forenede sig med mere end normal ungdommelig energi.*

Især i populærpressen blev disse rotteforsøg udmalet så læserne meget let kunne forestille sig hvordan også de ville kunne få deres tabte ungdom tilbage.

EN »RIGTIG MAND«

I arbejdet med rotteforsøgene fremstod der et klart billede af hvad man ifølge foryngelseslægerne skulle forstå ved en *rigtig mand*;

denne skulle have en høj seksuel præstationsevne, ungdommelig energi og evne til at arbejde effektivt; egenskaber der ikke synes at være den gamle mand beskåret. Disse visioner om en rigtig mand og restaureringen af den gamle mand til en rigtig mand var i tråd med væsentlige samfundsforandringer omkring 1900-tallet som både betød en krise for 1800-tallets mandlige identitet og nye muligheder for samme.

INDUSTRIALISERING OG MASSEPRODUKTION

Med industrialiseringen kom 1800-tallets maskuline idealer om individuel stræben og uafhængighed i arbejdet under pres fra fabrikernes store, upersonlige omgivelser hvor konturerne af den individuelle indsats blev udvisket af samlebandets masseproduktion. Udsigterne var således ikke lyse for det tidlige 1900-tals amerikanske mand: truede muligheder for at hente identitet ud af arbejdet, og en alderdom som tog det sidste. Ud af dette opstod behovet for at udpege nye områder som kunne kompensere for dette. Den sande maskulinitet skulle nu genfindes i »business«. For at være en effektiv »business man« krævedes et godt helbred, og bl.a. andre Theodore Roosevelt blev et forbillede for den nye mand. Business frem for produktion blev altså mandens nye identitetsskaber. Og i en tid med skred i forståelsen af mandlig identitet var det også beroligende at lægerne nu kunne påvise et sted i kroppen som kønsidentitetens uforanderlige hjemsted.

NATIONAL IDENTITET

De tre europæiske foryngelseslæger slog også på nationale toner for at få deres ideer til at slå an i USA. Dette energiske land, hvis fremmeste værdier var ungdom, arbejde og tid, måtte kunne indse at foryngelseskirurgien ville kunne yde et værdifuldt supplement af ungdommelig energi til nationen. Ikke bare kunne man tænke sig at den almindelige ældrebefolkning kunne revitaliseres, men det kunne jo også gælde *ældre statsmænd*. Dr. Benjamin påpegede bl.a. at verden i den aktuelt vanskelige situation efter verdenskrigen måtte kunne profitere af lidt mere progressive og entusiastiske statsmænd, end det man så for tiden.

KRITISKE RØSTER

Debatten rasede, og en lang række ulemper ved foryngelsesparadiset blev påpeget. Bl.a. herskede der – en generel skepsis i USA over for Europa. Her lige efter verdenskrigens afslutning var revitaliserede tyske statsmænd fx ikke det verden havde mest brug for. At de gamle mænd også skulle kunne få potensen tilbage med hidtil uset styrke var

muligvis en fordel for dekadente europæere, men en trussel imod hvad man i det mere puritanske USA anså for passende. Det ville ødelægge den sociale orden og skabe generationskonflikter hvis bedstefædre skulle til at konkurrere med de unge mænd om pigerne. Den revitaliserede mand ville generelt være den unge mand overlegen på grund af sin ekstra livserfaring, og den unge mand ville aldrig få en chance for at erhverve sig livets goder i konkurrence med sin revitaliserede far og bedstefar. Denne uorden imellem generationerne ville være samfundsskadelig, og det var tværtimod vigtigt at de gamle bevarede deres rolle som traditionsbevarere, og hvad den fornyede seksualdrift angik, var det jo netop en af fordelene ved alderdommen at man var fri for dette. Og bare tanken om gamle mænd og unge piger var direkte uæstetisk og amoralsk.

Endvidere, påpegede en række kommentatorer, kunne man frygte at det kunne virke livsforkortende med fornyet seksuel aktivitet da de gamle organer sandsynligvis ikke ville kunne holde til dette. Naturen havde netop indrettet det så viseligt at energien og den seksuelle appetit blev taget fra den gamle så han kunne koncentrere sig om vigtigere ting. I det medicinske tidsskrift *Hygeia* publiceredes en opbyggelig historie, »The Folly of Phineas Fopp«, om en gammel mand som brugte tusind dollars på en kirteloperation, fordi han ikke længere kunne tiltrække de unge kvinder. Imidlertid mislykkedes operationen, og han følte sig nødsaget til at betroe sig til sin læge.

Lægen som var en fornuftig mand, satte Phineas Fopp på et sundhedsregime hvorved denne genvandt nogle, men ikke alle sine fysiske evner.

Imidlertid var det mere måden foryngelseslægerne førte sig frem på i den populære presse, end det var det faglige indhold i deres budskaber der vakte den største foragt blandt amerikanske kolleger. Der kunne man se hvad folk kunne finde på for at opnå berømmelse og penge.

Foryngelsesvisionen afgik således ved døden – for en tid. Men den opfattelse groede til gengæld mere og mere fast i den amerikanske bevidsthed: at gamle mænd var afmaskuliniserede og diskvalificerede til at deltage i samfundslivet på lige fod med voksne yngre mænd. ■

- 1 L. Davidow H. The Transformation of Old Age: Expertise, Gender, and National Identity, 1900-1950. Ph.D. Dissertation. John Hopkins University 2000.
- 2 L. Davidow H. The Glandular Solution: Sex, Masculinity, and Aging in the 1920s. J. of History of Sexuality 2000; 9, 3.